VŠEOBECNÝ PŘEHLED ROZVOJOVÉ POLITIKY

Tento dokument vysvětluje rozvojovou politiku EU, která je ústředním prvkem vnější politiky EU. Nastiňuje úlohu rozvojové politiky EU při řešení globálních výzev, popisuje, jak rozvojová politika EU přispívá k provádění Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030, a zdůrazňuje její význam v úsilí o snížení a v konečném důsledku vymýcení chudoby. Věnuje se rovněž postavení EU jako největšího poskytovatele rozvojové pomoci na světě a vysvětluje hlavní zásady, právní základ a nástroje, kterými se její činnost řídí.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Čl. 21 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii (SEU): všeobecný mandát a obecné zásady v oblasti rozvojové spolupráce EU.

— Čl. 4 odst. 4 a články 208 až 211 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU).

— Články 312 až 316 SFEU: rozpočtové záležitosti.

— Samojská dohoda se prozatímně uplatňuje od ledna 2024. Plně vstoupí v účinnost po souhlasu Evropského parlamentu a po ratifikaci smluvními stranami, tj. všemi členskými státy EU a nejméně dvěma třetinami členů Organizace afrických, karibských a tichomořských států (OAKTS). Nahradí tak dohodu z Cotonou.

CÍLE

Rozvojová politika EU sleduje tyto cíle:

— snížit a v konečném důsledku vymýtit chudobu,

— posílit udržitelný hospodářský, sociální a environmentální rozvoj,

— prosazovat a chránit lidská práva, demokracii a právní stát,

— dosáhnout genderové rovnosti,

— podporovat mír, stabilitu a inkluzivní společnosti,

— řešit výzvy v oblasti životního prostředí a klimatu.

POLITICKÝ RÁMEC

EU podporuje rozvojové země prosazováním udržitelného rozvoje a stability. Dlouhodobým cílem je vymýtit chudobu, což je cíl, který je ústředním prvkem vnější politiky EU od zřízení Evropského rozvojového fondu (ERF) v roce 1957 Římskou smlouvou. Evropský rozvojový fond byl zřízen na podporu zvláštních vztahů s bývalými koloniemi v regionu Afriky, Karibiku a Tichomoří. Od 1. ledna 2021 je rozvojová pomoc EU poskytována prostřednictvím širokého Nástroje pro sousedství a rozvojovou a mezinárodní spolupráci, NDICI – Globální Evropa (bližší informace viz níže). Tento nástroj sloučil několik bývalých nástrojů EU pro financování vnější činnosti, včetně ERF.

EU a její členské státy jsou společně největším světovým dárcem oficiální rozvojové pomoci (ORP), přičemž její celková výše v roce 2024 dosáhla 88,7 miliardy EUR. Rozvojová spolupráce je sdílenou pravomocí EU: Unie může provádět společnou rozvojovou politiku za předpokladu, že nebrání členským státům ve výkonu jejich pravomocí v této oblasti. Spolupráce mezi nimi probíhá tak, že rozvojové agentury členských států často provádějí programy financované EU.

EU se v roce 2005 zavázala k soudržnosti politik ve prospěch rozvoje, což znamená, že musí začlenit rozvojové cíle do všech oblastí své politiky, které se týkají rozvojových zemí. V roce 2009 byl tento závazek rozdělen do pěti oblastí: 1) obchod a finance, 2) řešení změny klimatu, 3) globální zajišťování potravin, 4) přínosnost migrace pro rozvoj, a 5) posílení spojitostí a synergií mezi bezpečností a rozvojem v kontextu programu budování světového míru. Předchozí dvouletá zpráva Komise, která je nyní vydávána méně často, sleduje pokrok EU v oblasti soudržnosti politik ve prospěch rozvoje. Poslední taková zpráva byla vydána v lednu 2019. Výbor Evropského parlamentu pro rozvoj má od roku 2010 stálého zpravodaje pro soudržnost politik ve prospěch rozvoje. Tuto úlohu v současnosti zastává Erik Marquardt (skupina Zelených / Evropské svobodné aliance, Německo). V březnu 2023 přijal Parlament usnesení o soudržnosti politik ve prospěch rozvoje, v němž vyzývá Komisi, Evropskou službu pro vnější činnost a členské státy, aby zvýšily své úsilí v oblasti soudržnosti politik ve prospěch rozvoje. Parlament zdůraznil, že soudržnost politik ve prospěch rozvoje musí zůstat klíčovou součástí vnějších vztahů EU, a požádal Komisi, aby vyjasnila uplatňování soudržnosti politik ve prospěch rozvoje v souvislosti s cíli udržitelného rozvoje.

Rozvojová pomoc má omezené zdroje. Z tohoto důvodu je EU odhodlána zajistit účinnost své pomoci a v rámci plánování a provádění rozvojové činnosti podporuje úzké vztahy s partnerskými zeměmi. S ohledem na to byl v roce 2007 přijat „Kodex chování EU pro dělbu práce v rámci rozvojové politiky" a v roce 2011 „Operační rámec pro účinnost pomoci". Toto úsilí je v souladu s mezinárodními opatřeními reagujícími na Pařížskou deklaraci OECD z roku 2005, která prosazuje pět klíčových konceptů pro rozvojovou pomoc: odpovědnost rozvojových zemí za rozvojové strategie, sladění dárcovských zemí s místně definovanými strategiemi, harmonizace mezinárodní rozvojové pomoci, monitorování výsledků a vzájemná odpovědnost dárců a partnerů za výsledky rozvoje. Mezinárodní rámec pro účinnost pomoci byl revidován v rámci akčního programu z Akkry (2008) a v rámci Pusanského partnerství pro účinnou rozvojovou spolupráci (2011). Po přijetí cílů udržitelného rozvoje OSN byly v Nairobském závěrečném dokumentu (2016) přijaty další závazky.

A. Agenda OSN pro udržitelný rozvoj 2030

EU se aktivně podílela na přípravě Agendy 2030, která zavádí nové globální paradigma, jež má pomoci vymýtit chudobu a dosáhnout udržitelného rozvoje, a zahrnuje zásady „nikoho neopomenout" a „řešit nejprve potřeby těch, kteří jsou nejvíce pozadu". Schválena byla v New Yorku v září 2015 a navazuje na rozvojové cíle tisíciletí stanovením nového souboru 17 cílů udržitelného rozvoje (SDG), které jsou zaměřeny na ekonomické, sociální, environmentální a správní cíle, jichž má být dosaženo do roku 2030. EU a její členské státy poprvé předložily společnou souhrnnou zprávu na politickém fóru OSN na vysoké úrovni v září 2019. Dokument se zaměřuje na opatření EU k dosažení cílů Agendy 2030 a bude vydáván každé čtyři roky. V červenci 2023

předložila EU na letošním politickém fóru OSN na vysoké úrovni pro udržitelný rozvoj svůj první dobrovolný přezkum provádění Agendy 2030.

B. Nový Evropský konsenzus o rozvoji a Agenda EU pro změnu

Po schválení Agendy 2030 se EU dohodla na revidovaném znění Evropského konsenzu o rozvoji z roku 2005. Nový konsenzus stanoví hlavní zásady cílů udržitelného rozvoje a přístup, kterým se bude EU a její členské státy řídit při plnění těchto cílů ve vztahu k rozvojovým zemím. Ačkoli se konsenzus zaměřuje především na rozvojovou politiku, dotýká se také opatření v rámci jiných politik při uplatňování zásady soudržnosti politik ve prospěch rozvoje. Hlavním cílem rozvojové politiky EU zůstává vymýcení chudoby. Konsenzus byl podepsán dne 7. června 2017 předsedou Evropského parlamentu, ministerským předsedou Malty jménem Rady EU a členských států, předsedou Evropské komise a místopředsedkyní Komise, vysokou představitelkou Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Parlament kritizoval úsilí EU o dosažení cílů udržitelného rozvoje do roku 2030, zejména vzhledem k tomu, že pandemie COVID-19, ruská invaze na Ukrajinu a další krize zmařily určitý pokrok, jehož bylo od roku 2015 dosaženo. Parlament opakovaně vyzval Komisi, aby usilovala o dominantnější globální postavení při naplňování cílů udržitelného rozvoje, naposledy v usnesení z roku 2025 o provádění a plnění cílů udržitelného rozvoje s ohledem na politické fórum na vysoké úrovni v roce 2025.

Sdělení Komise z roku 2016 nazvané „Další kroky k udržitelné evropské budoucnosti – evropské úsilí v oblasti udržitelnosti" začleňuje cíle udržitelného rozvoje do politického rámce Unie a do jejích současných priorit. V perspektivě přesahující její hranice se EU znovu zavázala k cíli vynakládat na rozvojovou pomoc 0,7 % svého hrubého národního důchodu (HND), nyní do roku 2030, a to s podílem pro nejméně rozvinuté země ve výši 0,15–0,20 % HND. To odráží závazky přijaté v akčním programu z Addis Abeby o financování rozvoje (který byl schválen na konferenci OSN v roce 2015) a je nedílnou součástí Agendy 2030. V roce 2023 činila kolektivní ORP ze strany Unie (tedy od EU a jejích členských států) 0,57 % unijního HND.

C. Legislativní a finanční rámec

V důsledku vytvoření nástroje NDICI – Globální Evropa se změnil přístup EU k financování vnější činnosti (viz tabulka níže). Po předložení návrhu nařízení o zřízení nástroje Komisí dne 14. června 2018 a následných tříletých jednáních s Radou a Parlamentem vstoupilo nařízení, kterým se zřizuje nástroj NDICI – Globální Evropa, v platnost dne 14. června 2021. Uplatňuje se se zpětnou účinností od 1. ledna roku 2021. Dne 17. července 2025 zveřejnila Komise svůj návrh nástupnického nástroje NDICI – „Globální Evropa".

NDICI – Globální Evropa je v současnosti hlavním finančním nástrojem pro vnější činnost EU, přičemž celkem přiděluje 79,5 miliardy EUR na období 2021–2027. Tento nástroj zjednodušuje strukturu vnějšího financování EU (sloučením předchozích programů, včetně nástroje pro rozvojovou spolupráci, evropského nástroje sousedství, nástroje partnerství, evropského nástroje pro demokracii a lidská práva, Evropského fondu pro udržitelný rozvoj a nástroje přispívajícího ke stabilitě a míru). Zahrnuje spolupráci se všemi zeměmi mimo EU, s výjimkou zemí spojených s předvstupními zeměmi EU, zámořskými územími a územími spadajícími do zeměpisných programů.

Nástroj NDICI – Globální Evropa je tvořen třemi základními pilíři:

1. Zeměpisným, který se skládá z programů pro země (východního a jižního) sousedství Evropy, subsaharské Afriky, Asie a Tichomoří, Ameriky a Karibiku. Tyto programy se zaměřují na oblasti spolupráce, jako je řádná správa věcí veřejných, vymýcení chudoby, migrace, životní prostředí a změna klimatu, růst a zaměstnanost nebo bezpečnost a mír a další průřezová témata. Do tohoto pilíře směřuje většina prostředků NDICI – Globální Evropa.
2. Tematickým, skládajícím se z celosvětových programů v oblasti lidských práv a demokracie, organizací občanské společnosti, stability a míru a globálních výzev.
3. Pilíře rychlé reakce umožňujícím financování rychlé kapacity pro krizové řízení, předcházení konfliktům a budování míru. Cílem těchto akcí je například propojit humanitární a rozvojové úsilí, zvýšit odolnost zemí postižených krizí nebo řešit priority zahraniční politiky.

NDICI – Globální Evropa je rovněž koncipován jako flexibilní nástroj a obsahuje dodatečný „polštář" pro financování nových výzev a priorit (například reakce na nepředvídané okolnosti, migrační tlaky, krizové a postkrizové situace nebo nové iniciativy EU / mezinárodní iniciativy).

D. Rozdělení výdajů NDICI – Globální Evropa

NDICI – Globální Evropa poskytuje největší podíl prostředků na vnější činnost v rámci celkového rozpočtu ve výši 79,5 miliardy EUR (na období let 2021–2027). Zeměpisné programy dostávají zhruba 75 % prostředků a tematické programy 8 %. Kromě toho je 12 % vyhrazeno na rezervu pro nové výzvy a priority a 4 % na „akce rychlé odezvy". Zbytek ve výši přibližně 2 % je určen na podpůrné výdaje.

Další podrobnosti lze nalézt v rozpočtu EU na rok 2026.

Finanční příděly pro třípilířovou strukturu nástroje NDICI – Globální Evropa jsou následující (částky jsou uvedeny v milionech EUR):

Zeměpisné programy	7 821,3
Tematické programy	738,0
Akce rychlé odezvy	462,0
Rezerva pro nově se objevující výzvy a priority	782,9

Nástroj NDICI – Globální Evropa podporuje také rozsáhlé projekty financované v rámci iniciativ týmu Evropa, které sdružují finanční příspěvky EU, jejích členských států a finančních institucí, jako je Evropská investiční banka a Evropská banka pro obnovu a rozvoj. Pomoc Týmu Evropa, která byla zahájena 8. dubna 2020, pomohla partnerským zemím EU vypořádat se s pandemií COVID-19.

Nástroj NDICI – Globální Evropa je rovněž ústředním prvkem unijní strategie Global Gateway, jejímž cílem je mobilizovat investice do udržitelné digitální, energetické a dopravní infrastruktury po celém světě. EU a její členské státy prostřednictvím této strategie od roku 2021 uvolnily více než 306 miliard EUR, čímž překročily původní cíl investovat do roku 2027 objem prostředků ve výši 300 miliard EUR. Strategie Global Gateway je zamýšlena jako příspěvek EU ke zmenšení celosvětového nedostatku

investic i jako odpověď EU na geopolitickou výzvu, kterou představuje čínská globální investiční strategie. Investice realizované prostřednictvím strategie Global Gateway se využívají k financování udržitelné infrastruktury pro boj proti změně klimatu, ochranu životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje po celém světě. Klíčovým příkladem je investiční balíček Global Gateway Afrika–Evropa, který je příslibem toho, že do roku 2030 budou v Africe uvolněny investice ve výši 150 miliard EUR. Cílem těchto investic je urychlit ekologickou a digitální transformaci, umožnit udržitelný růst, posílit vnitrostátní systémy zdravotní péče a zkvalitnit vzdělávání a odbornou přípravu v afrických zemích. Nástroj NDICI – Globální Evropa přispěje ke strategii prostřednictvím svých fondů a záručních kapacit. Výbor Evropského parlamentu pro rozvoj má od roku 2024 pro strategii Global Gateway stálého zpravodaje. V současné době se o tuto úlohu dělí Hildegard Benteleová (Evropská lidová strana, Německo) a Udo Bullman (skupina Pokrokové aliance socialistů a demokratů, Německo).

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

— Právní rámec: V článku 209 SFEU se uvádí, že „Evropský parlament a Rada přijmou řádným legislativním postupem opatření nezbytná pro provádění politiky rozvojové spolupráce“.

— Dohled Parlamentu nad prováděním dané politiky: Parlament má právo klást Komisi otázky a vznášet námitky proti prováděcím rozhodnutím, kdykoli zjistí, že Komise překračuje své pravomoci. Parlament rovněž vykonává svůj vliv prostřednictvím pravidelných formálních i neformálních diskuzí s Komisí o jednotlivých oblastech politiky. V rámci NDICI – Globální Evropa se Parlament dvakrát ročně účastní geopolitického dialogu s Komisí.

— Rozpočtový orgán: Parlament a Rada jsou společným rozpočtovým orgánem EU. V případě sedmiletého víceletého finančního rámce EU si Rada ponechává primární rozhodovací pravomoc, ale k jeho přijetí je nutný souhlas Parlamentu (článek 312 SFEU). V případě ročního rozpočtu stanoví článek 314 SFEU postup, který zahrnuje jedno čtení ze strany Parlamentu a jedno čtení ze strany Rady. Po jejich skončení může Parlament rozpočet přijmout nebo zamítnout. V oblasti mezinárodní spolupráce sleduje Výbor Evropského parlamentu pro rozvoj projednávání rozpočtu a předkládá konkrétní návrhy ohledně rozpočtových položek, které spadají do jeho oblasti působnosti.

Tento dokument vypracovalo oddělení Evropského parlamentu pro analýzu a podporu vnějších politik. Další informace naleznete na internetových stránkách Výboru pro rozvoj.

Malte Frederik Hergaden
04/2026